

πνευματικὴν προπαρρασκευὴν τίνες ἄλλοι εἶνε οἱ ἀρμοδιώτατοι ἐργάται καὶ φυσικώτατοι ἀπόστολοι, εἰ μὴ οἱ καλῶς κατηρτισμένοι διδάσκαλοι καὶ οἱ καταρτίζοντες αὐτοὺς φιλόλογοι; Σαφεστάτην τούτου ἀπόδειξιν καὶ ἀψευδὲς τεκμήριον τῆς ὑψηλῆς ἐντολῆς τῶν διδασκάλων παρέχει ἡ ὑπὸ τοὺς ἀλλοφύλους ἱστορία τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἣτις ἀναγράφει μακρότατον κατάλογον τῶν δαδούχων τῆς πνευματικῆς τοῦ ἔθνους παλιγγενεσίας ἀπὸ τοῦ ἐξ ἀπορρήτων Ἀλεξάνδρου τοῦ Μαυροκορδάτου, ὅστις καὶ ὡς διδάσκαλος καὶ ὡς συγγραφεὺς καὶ ὡς προστάτης τῶν γραμμάτων ἔθηκε τὸν πρῶτον σπινθήρα τῆς πνευματικῆς ἐξεργέσεως τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, μέχρι τοῦ Εὐγενίου, τοῦ Λάμπρου Φωτιάδου, τοῦ Κοραῆ καὶ ἄλλων πολλῶν, οἵτινες συνεδαύλισαν τὴν ἡδὴ ἀνημμένην πνευματικὴν πυρκαϊάν, ἐξ ἧς ἀνέθορον ἡ πολιτικὴ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος.

Ἐχω ἀκράδαντον τὴν πεποιθήσιν ὅτι εἰς τὴν ψυχὴν τῶν νέων διδασκάλων καὶ φιλολόγων ἐμφωλεύει τοσοῦτον ζωρὸν τὸ συναίσθημα τῆς ἔθνικῆς ἀποκαταστάσεως καὶ τοῦ μεγαλείου τῆς πατρίδος, ὥστε περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἱεῶς αὐτῶν ἐντολῆς θέλουσιν ἀποδειχθῆ ἄξιοι διάδοχοι τῶν διδασκάλων τοῦ γένους. Ἀπέριττοι καὶ ἀνεπίδεικτοι, ἡδονὴν ἐπιζητοῦντες οὐχὶ ἐν τῇ δαψιλείᾳ τῶν ὑλικῶν ἀπολαύσεων, ἀλλὰ ἐν τῇ μελέτῃ τῶν πνευματικῶν θησαυρῶν τῆς ἀρχαιότητος καὶ ἐν ταῖς χρῆσταῖς ἐλπίσι τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐνεργείας καὶ ἐν τῇ θεραπείᾳ τῶν μεγίστων ἔθνικων συμπερόντων, ἀληθεῖς ἱεραπόστολοι τοῦ ἑλληνισμοῦ, θέλουσι δοξάσῃ παρὰ τοῖς πολλοῖς τὸ ἴδιον αὐτῶν ἔργον καὶ θέλουσιν ἐφελλύσῃ τὰς εὐλογίας τῆς ἐνδόξου ἡμῶν πατρίδος.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΚΩΔΩΝΩΝ

Ἡ εφεύρεσις τῶν κωδῶνων ἀποδίδεται κοινῶς εἰς τοὺς Αἰγυπτίους, οἵτινες πρῶτοι μετεχειρίσθησαν αὐτοὺς ἵνα ἀγγέλλωσι τοῦ Ὀσίριδος τὰς ἐορτάς· φαίνεται ὅμως ὅτι καὶ οἱ Κινέζοι μετεχειρίζοντο κώδωνας ἡδὴ ἀπὸ τοῦ ἔτους 2601 π.Χ. Τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι πανάρχαιον πρᾶγμα εἶνε οἱ κώδωνες.

Ὁ Ἄαρὼν εἶχεν ἀπηρτημένους ἀπὸ τοῦ ἀρχιερατικοῦ αὐτοῦ ἱρακίου τριακοσίους ἐξήκοντα κώδωνας, ἵσους δὴλα δὴ πρὸς τὰς ἡμέρας τοῦ ἐνιαυτοῦ, ὡς λέγει Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς· «οἱ τε τριακόσιοι ἐξήκοντα κώδωνες οἱ ἀπηρτημένοι τοῦ ποδήρους χρόνος ἐστὶν ἐνιαύσιος.» Οἱ κώδωνες ὅμως οὗτοι τοῦ Ἄαρων οὐδὲν ἄλλο ἦσαν εἰμὴ μικραὶ μετάλλοι σφαῖραι περιέχουσαι ἐντὸς αὐτῶν χαρίδιον, τοιοῦτους δὲ κωδωνίσκους μεταχειρίζεται ἐνίοτε ἐν τοῖς ἱεροῖς ἀμφοῖς ἢ τε καθ' ἡμᾶς καὶ ἡ κατὰ τὴν Δύσιν ἐκκλησία. Χρῆσιν κωδωνίσκων ἐποιούνη κατὰ τὴν λα-

τρεῖαν καὶ μάλιστα τὴν διονυσιακὴν καὶ οἱ ἀρχαῖοι, ὡς καὶ ὁ Θεόκριτος διαρρήδην που μαρτυρεῖ καὶ τινὰ τῶν διονυσιακῆς ὑποθέσεως σαζομένων ἀναγλύφων δεικνύουσι. Καὶ περὶ τὸν τράχηλον τῶν ζῶων συνειθίζον οἱ παλαιοὶ νὰ κρεμῶσι κωδωνίσκους, ὅπως περίπου καὶ τὰ νῦν γίνεται, ὅθεν καὶ ἡ λατινικὴ ἔκφρασις *greges tintinnabulati*· τοιοῦτον δὲ κωδωνίσκον εἶχεν ἀπηρτημένον καὶ τοῦ Σιληνοῦ ὁ ὄνος· Ἐνίοτε ἐκόσμου διὰ κωδωνίσκων καὶ τῆς ἀσπίδος τὴν λαβὴν καὶ τῶν θριαμβευόντων τὸ ἄρμα καὶ αὐτοὺς τοὺς Πριάπους. Ὁ Θράξ Ῥήσος εἶχεν ἀπηρτημένους κωδωνίσκους καὶ ἀπὸ τῶν φαλάρων τῶν ἵππων του. Τοὺς μεγαλύτερους κώδωνας μετεχειρίζοντο οἱ τε Ἕλληνες καὶ οἱ Ῥωμαῖοι εἰς τὰς αὐτὰς περίπου χρεῖας, εἰς ἃς καὶ ἡμεῖς τὰ νῦν. Διὰ κώδωνος ἠγγέλλετο τὸ ἀνοιγμα τῶν ἀγορῶν ἢ τῶν θαλασσιῶν, κώδων ἐξήγειρε τὸ πρῶτὸ ἀπὸ τοῦ ὕπνου τοὺς δούλους, ἐκωδωνοφόρου δὲ καὶ οἱ ἐπὶ τῶν τειχῶν τῶν πόλεων φρουροί.¹ Πρὸς δὲ αἱ νεκρικαὶ πομπαὶ ἤγοντο πρὸς τὸν ἦχον κώδωνος, ἐπίσης δὲ ἤχει ὁ κώδων καὶ ὅτε ἡγετὸς τις κατὰδικος ἵνα ὑποστῇ τὴν ἐσχάτην ποιήν. Τοῦτον δὲ τὸν ἦχον ἀκούων, παρὰ Ῥωμαῖοις, ὁ τοῦ Διὸς φλαμέντας ἀπεμακρύνετο ἵνα μὴ ἤθελε μιανθῇ ἐμβλέπων εἰς σῶμα νεκρὸν.

Ἀπὸ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου ἤρχισε νὰ εἰσάγηται εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὸ ἔθος τῶν κωδῶνων, ὅπερ ὅμως δὲν ἐκράτησεν εἰμὴ ἀπὸ τῶν χρόνων Παυλίνου τοῦ Νώλας ἐπισκόπου (409-431), ὅθεν καὶ οἱ κώδωνες *noīæ* τὸ πρῶτον κατὰ τὴν Δύσιν ἀνομάσθησαν ἀπὸ τῆς πόλεως ἐν ἣ ἀρχιεράτευσεν ὁ Παυλῖνος καὶ *campanæ*, ἀπὸ τοῦ χιλκοῦ τῆς Καμπανίας, ὅς τις ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ὕλη, ἐξ ἧς τότε οἱ κώδωνες κατασκευάσθησαν.

Εἰς Ῥώμην εἰσῆχθησαν κατὰ πρῶτον οἱ κώδωνες εἰς τὰς ἐκεῖ βασιλικὰς ἀρχιερατεύοντος τοῦ Σαβινιανοῦ (604-606), καὶ τότε πρῶτον ἐκράτησεν εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην τὸ ἔθος τοῦ νὰ καλῶνται οἱ πιστοὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν διὰ τῶν κωδῶνων ἵνα παρασταθῶσιν εἰς τὰς ἱεροτελεστίας, μάλιστα δὲ ἵνα ἀκροασθῶσι τῶν ὠρῶν.

Ἐν ἔτει 640, Λούπος ὁ Ὀρλεάνης ἐπίσκοπος τυχὼν ἐν Ἀγενδίῳ (*Sens*), πολιορκουμένῳ τότε ὑπὸ τοῦ Κλοταρίου, εἰς μεγίστην ταραχὴν ἐνέβαλε τοὺς πολιορκοῦντας, διατάξας νὰ σημάνωσιν οἱ κώδωνες τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, καὶ ἔτρεψεν οὕτως αὐτοὺς εἰς φυγὴν. Ἡ χρῆσις τῶν κωδῶνων δὲν ἐγένετο κοινὴ εἰμὴ μετὰ διακόσια περίπου ἔτη.

Ἦδη ἐν ἀρχῇ τοῦ Ἡ' αἰῶνος συνειθίζον ἐν Ἀγγλίᾳ νὰ σημαίνωσι τοὺς κώδωνας νεκρικὰ ἐπὶ τῷ θανάτῳ χριστιανοῦ. Μόνον δὲ κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα ἤρχισε νὰ γίνηται χρῆσις κωδῶνων ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Ἀνατολῆς, ἀποσταλέντων τοιοῦτων

1. Ἰδ. Θεοκρ., Δ', 134, καὶ τοὺς ἐρμηνευτὰς, αὐτόθι.

παρὰ τῶν Ἑνετῶν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Μιχαήλ τὸν Γ'.

Κατ' ἀρχάς μὲν οἱ κώδωνες ἦσαν μικροὶ, βραδύτερον ὅμως ἤρχισαν βαθυμηδὸν νὰ κατασκευάζωσιν αὐτοὺς μεγαλητέρους, ἀναλόγως τοῦ ἀξιομένου ἐκκλησιαστικοῦ πλοῦτου ἢ τοῦ τῶν ἀφιερωνόντων τοὺς κώδωνας λαϊκῶν. Τὰ νῦν οἱ μέγιστοι καὶ βαρύτεροι κώδωνες εὐρίσκονται ἐν Ῥωσσίᾳ. Ὁ ἐν τῷ Κρεμλίῳ π.χ. ζυγίζει 201, 266 χιλιογράμμα, ὁ τοῦ Τρότζκοι, 175,000, ὁ τοῦ Ἁγίου Ὑβᾶν 57,976 ὅθεν οἱ κώδωνες οὗτοι μένουσιν ἀκίνητοι καὶ μόνον τὸ ῥόπτρον κινεῖται. Ἐν Γαλλίᾳ ὁ μέγιστος κώδων εἶνε ὁ τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων, ζυγίζων 17,170 χιλιογράμμα, παρ' ἡμῖν δὲ ὁ τοῦ Ἁγίου Σπυριδῶνος ἐν Κερκύρᾳ. Οἱ κώδωνες ὑπέστησαν καὶ διωγμοὺς, εἰς ὧν περιφημώτατος εἶνε δύο· εἷς μὲν ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ εἷς ἐν τῇ Δύσει. Καὶ τὸν μὲν ἐν τῇ Ἀνατολῇ γενόμενον διωγμὸν καλῶς γινώσκουσιν οἱ ἡμέτεροι ἀναγνώσται. Μετὰ τὴν ἄλωσησιν δὲλα δὴ τῆς βασιλίδος πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, οἱ κώδωνες ἀπηγορεύθησαν ὑπὸ τοῦ καπακτοῦ, καὶ διαρκούσης τῆς δουλείας αἱ χριστιανικαὶ ἐκκλησίαι ἐστεροῦντο κώδωνων.

Ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς μόνον ἐπαναστάσεως ἤρχισε πάλιν οἰοῦναι λαθραίως νὰ εἰσάγηται τὸ ἔθος εἰς τὰς πλείεστας τῶν ὑπὸ τοὺς Τούρκους χριστιανικῶν ἐπαρχιών. Τοὺς κώδωνας τότε ἀνεπλήρωσαν οἱ Ἕλληνας διὰ τῶν γνωστῶν σημάντρων ταῦτα δὲ τὰ σήμαντρα (μετάλλιοι πλάκες) φαίνεται ὅτι συνεκάλουν τοὺς πιστοὺς κατὰ τὴν Ἀνατολὴν καὶ πρὶν ἢ εἰσαχθῆ ἢ χρῆσις τῶν κώδωνων. Ὁ δὲ κατὰ τὴν Δύσιν διωγμὸς τῶν κώδωνων, εἶνε ὁ ἐπὶ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως γενόμενος, ὅτε διὰ ψηφίσματος τῆς 23 Ἰουλίου 1793 ὤρισθη ἓνα μόνον κώδων νὰ ἔχη ἐκάστη ἐνορία, οἱ δὲ λοιποὶ νὰ μετασχηματισθῶσιν εἰς τηλεβόλα.

Ἐπάρχει δὲ καὶ εὐχὴ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίᾳ πρὸς εὐλογίαν παντὸς νέου κώδωνος. Ἐν τῇ κατὰ τὴν Δύσιν ἐκκλησίᾳ ἡ ἱεροτελεστία πρὸς εὐλογίαν κώδωνος εἶνε πολὺ σπουδαιοτέρα, ὅθεν καὶ βάπτισμα τοῦ κώδωνος κοινῶς ὀνομάζεται. Καὶ δὴ βραντίζεται δι' ἀγιάσματος ὁ κώδων καὶ χρίζεται διὰ τοῦ ἁγίου μύρου καὶ θυμιάζεται καὶ τὸ ὄνομα ἁγίου τινὸς λαμβάνει, παρόντος μάλιστα ἀναδόχου.

Οἱ Δακεδαίμονιοι, ὅταν ἀπέθνησκέ τις τῶν βασιλέων, συνείθιζον νὰ κτυπῶσιν ἐπὶ χαλκῶν λεβήτων, νομίζοντες ὅτι ὁ ἦχος τοῦ χαλκοῦ ἀπομακρύνει πᾶν κακόν. Ἡ συνήθεια αὕτη πολλὴν ἔχει σχέσιν πρὸς τὰ ἐνιαχοῦ παρ' ἡμῖν κεκανονισμένα τοῦ νὰ σημαίνωσιν οἱ κώδωνες διὰ τοὺς νεκροὺς. Τὸ τοιοῦτον δὲ ἐξακολουθεῖ νὰ γείνηται καὶ ἐν τισι χώραις τὸ τῶν διαμαρτυρομένων θρησκευμα προσβεβούσας, οἷον ἐν Ὀλλάνδᾳ καὶ ἐν Πρωσσίᾳ.

Οἱ Μωαμεθανοὶ δὲν μεταχειρίζονται παντάπασιν κώδωνας εἰς τοὺς μιν αἰετὸς αὐτῶν, φοβούμενοι μὴ ὁ ἦχος τῶν κώδωνων τρομάξῃ τὰς ψυχὰς τῶν δικαίων ἐν τῷ παραδείσῳ διὰ τοῦτο δὲ ἀπηγόρευσαν τὴν χρῆσιν τῶν κώδωνων καὶ παρὰ τοῖς χριστιανοῖς. Ἐν τῇ Κίνᾳ οἱ κώδωνες εἶνε κυλινδρικοὶ τὸ σχῆμα, δίδουσι δὲ οἱ Κινεζοὶ εἰς τοὺς κώδωνάς των περίεργα ὀνόματα· ὁ Ἀθητημένος, ὁ Τρώγων, ὁ Κοιμώμενος εἶνε τὰ ὀνόματα τριῶν κώδωνων τοῦ Πεκίνου. Μεταχειρίζονται δ' ἐκεῖ τοὺς κώδωνας ἵνα σημάνωσι τὰς φυλακὰς τῆς νυκτός. Ὁ μέγιστος κώδων τοῦ Πεκίνου ζυγίζει 12,700 χιλιογράμμα. Τὸ ῥόπτρον τῶν κώδωνων κατασκευάζουσιν οἱ Κινεζοὶ ἐκ τινος σκληροτάτου ξύλου (σιδηρόξυλον), δι' ὃ καὶ ὁ ἦχος τῶν κώδωνων εἶνε ἐν Κίνᾳ ἀσθενέστερος μὲν, γλυκύτερος δὲ καὶ ἀρμονικώτερος ἢ ἐν Εὐρώπῃ. Οἱ ἐν Σιάμη κώδωνες εἶνε παρεμφερεῖς πρὸς τοὺς ἐν Κίνᾳ.

Καὶ ἐν Ἰνδίαις ὑπάρχουσι κώδωνες καὶ κώδωνες παχύτατοι μάλιστα. Παρὰ τὰς παρῶστας κρέμονται, διάφοροι τὸ μέγεθος, ὀλίγον ὑπὲρ τὴν γῆν· δὲν ἔχουσι δὲ ῥόπτρον, ἀλλ' ἔχουσι κτυπόμενοι ἐξῶθεν διὰ κέρατος ἐλάφου, ἢ καὶ διὰ ξύλου.

Μεταξὺ τῶν κώδωνων, εἰς οὓς ἀπεδόθη θαυματουργὸς δύναμις, ἀναφέρεται ὡς ἐξοχώτατος ὁ περιβόητος κώδων τῆς Βιλλέλας, ὅστις μόνος τοῦ ἐσήμαινε ἄλλοτε, ὁσάκις συμφορὰ τις ἐπιπέλει τὴν Ἰσπανίαν. Ἠκούσθη ὁ πένθιμος ἦχος τοῦ π.χ. ἀγγέλου τὸν θάνατον Φερδινάνδου τοῦ Καθολικοῦ, τοῦ εὐσεβεστάτου ἐκείνου βασιλέως ὅστις εἰσῆγαγεν εἰς τὴν Ἰσπανίαν τὴν ἱερὰν ἐξέτασιν. Ἐκτοτε ὅμως ὁ δυσειώνιστος κώδων ἀπώλεσε τὸ δῶρόν του τὸ προφητικόν, καὶ δὲν ἀκούεται πλέον εἰμὴ ὅταν οἱ ἄνθρωποι τὸν κινῶσι.

**

ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΤΩΝ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΩΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΩΝ

22.—Διατὶ ἀποκαλοῦσι τὸ θερμαντικὸν ἄλλοτε μὲν ἐλευθερον, ἄλλοτε δὲ λαυθάνον;

Διότι πράγματι ὑφίσταται μεταβολὰς τινὰς, παράγον διάφορα ἀποτελέσματα.

Εἰσερχόμενον τὸ θερμαντικὸν διαστέλλει καὶ αὐξάνει τὸν ὄγκον τῶν σωμάτων καθὼς καὶ τὴν θερμοκρασίαν των. Ὡς π.χ. ὅταν θέτωμεν ράβδον ἐκ σιδήρου ἐντὸς τοῦ πυρὸς, αὕτη ἐπιμηκύνεται, ἢ δὲ θερμοκρασία της ἀνέρχεται. Τὸ θερμαντικὸν τοῦτο καλεῖται ἐλευθερον, διότι καὶ τὸ θερμόμετρον δεικνύει τὴν παρουσίαν του.

Ἄλλοτε ὅμως τὸ θερμαντικὸν εἰσερχόμενον ἐντὸς τῶν σωμάτων μεταβάλλει τὴν μορφήν αὐτῶν, ἀπὸ στερεῶς εἰς ὑγρὰν, καὶ ἐξ ὑγρᾶς εἰς ἀε-